1.

# DISSERTATIO
INAUGURALIS
MEDICO - PRACTICA
DE
# DOLORE CAPITIS
QUAM
ANNUENTE INCLYTA FACULTATE MEDICA
IN
ANTIQUISSIMA AC CELEBERRIMA
UNIVERSITATE VINDOBONENSI
PRO
DOCTORATUS LAUREA
SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS, ET
PRIVILEGIIS RITE CONSEQUENDIS
PUBLICAE DISQUISITIONI
SUBMITTIT

JOSEPHUS POLZA,
STYRUS FEISTRITZENSIS

DISPUTABITUR
IN UNIVERSITATIS PALATIO
*DIE MENSIS AUGUSTI, ANNO MDCCLXXXIII.*

VIENNÆ
IN TYPOGRAPHIA KROYSSIANA.

...orante cephalalg... ...
...stola ad Zimmermann. Lausan. 1760. p. 32-35
...d angulum internum porticum ossis parietalis
...ulterius – aegra erat sana virgo ...
...d aut ...debat, adhibebatur, aut in casum,
... tulae ... dolenti parti applicatae tenuimen
...re attulere, – paululum diuturnius larga hypn...
... quam ea ... cantharides capiti imposite,
... V. S. nihil sectio arteriae temporalis,
... secunda, nihil totius corporis immersio
... capiti instillata ducciâ, nihil
... adhibitum, nihil ...
... regulariter,
... locus dolens ... ad os usque ...
... ipsum, ut sic ... arenis ...; aut
... dolori ... – ... cutis
... ad pericranium usque
... ut singula incisio 2 pollices longa esset,
... excitabatur, –
... dolor, nec unquam rediit,
... tumorem nullam in ... ...
...res sarcinas capite gestatas, – proxima fuit
... humor ... nervis et huic, forsan
... durinervi ramo hic sitali;
... mollior.

NOBILI, PERILLUSTRI
CLARISSIMO AC EXPERTISSIMO
DOMINO DOMINO
J. NEPOMUCENO
DE
# MARTINI,
ARTIUM LIBRALIUM,
PHILOSOPHIAE
AC
MEDICINAE DOCTORI

HAS PRIMAS LINEAS IN PERPETUUM GRATITUDINIS ET OBSERVANTIAE MONUMENTUM

D. D. D.

Devotiſſimus
Auctor.

*PERILLUSTRIS AC CELEBERRIME*

# V I R!

Elluceſcit tandem exſpectata diu, ac fauſta dies illa, in qua gratum TIBI meum e ſolo academico publice valeam conteſtari animum. Exoptabam dudum primitias laborum meorum NOMINI TUO ſacras inſcribere, cum nemini praeter Te majori jure primos hoſce in Medicina conatus obferre valeam.

Singularis enim benevolentia, ſingularis & omnibus nota affabilitas TUA, qua me tyronem to-

toties in Muſæo TUO recepiſti, ceſpitantem & aberrantem correxiſti, dubia ſolviſti, difficultates enucleaſti, quoties TUAM efflagitarem opem, id genus officii undequaque ſibi expoſtulant. Sed parcam verecundiæ ac modeſtiæ TUAE, laudibus TUIS non immorabor, nec indiges me laudatore. Majora enim eſſent, longeque plura laudum TUARUM encomia, quam ut ab exiguo adeo, qualem me ſentio, encomiaſte pro dignitate deprædicarentur.

Pa-

Patere igitur, VIR CELEBERRIME! ut haſce pagellas NOMINI TUO ſacras faciam, easque blando ut ſoles, vultu reſpice, favoribusque TUIS ulterioribus beare non dedigneris eum, qui ad cineres usque remanebit

TUI

VIR CELEBERRIME

Devotiſſimus
Auctor.

Si morbi cujuslibet hiſtoriam diligenter perſpectam haberem par malo remedium nunquam non ſcirem adferre. *Sydenham.*

# DE DOLORE CAPITIS.

## §. I.

Inter tot, tamque diverſas capitis adfectiones morboſas, dolorem ejus frequentiſſimum ſane ac communiſſimum malum eſſe cenſeo, quod non ſolum plurimorum morborum præcipue acutorum vel prodromus, vel comes aut Satelles ſit fideliſſimus, verum ſæpe etiam tanquam morbus

princeps per menſes & annos mortales miſerrime divexet, quo fit, ut tota animali œconomia perturbata, tandem ſenſus in-et externi vacillent, & miſeri ad quævis vitæ munia peragenda non ſolum reddantur inepti, ſed tandem etiam ob diuturnitatem, & intollerabilis ſæpe mali ſævitiem vitæ ipſius vix non fiant pertæſi.

## §. II.

Dolor capitis varias a variis auctoribus ſortitus eſt denominationes, tum ex breviori aut longiori ejus perſeverantia, tum ex varia plaga, quam potiſſimum infeſtare ſolet, aut demum a cauſſis præcipuis eum efficientibus petitas, quæ ſingilatim pertractare juvat, ut videamus, quid ſcriptores medici ſub diverſis his denominationibus intellexerint; hinc ſequitur primo.

*Cephalalgia*, quæ dicitur capitis dolor recens, & traſitorius a græco χεφαλγ caput & αλγεω doleo. Hanc hyppocrati ſub nomine ecplexis veniſſe, teſtatur cel. ſauvages in Noſol. tom. 2. pag. 49. ubi ſimul eam dicit eſſe *capitis gravitatem, vel ſenſationem moleſtam, quae refert caput interius diſtentum, turgidum, & quaſi gra-*

*gravatum*: porro cauſam ejus aſſignans ait, *veroſimile eſt, hujus cauſſam eſſe infarctum ipſius corticis cerebri, qui licet refectus dolorem acutum non inferat, ſenſum tamen obſcurum obtinet, cum ejus vaſa quocunque modo diſtendantur, & turgent.*

*Caphalœa* a græco χεφαλη caput, & αγω labore vel ago: crotaphus cæl. Aureliani cap. 22 juxta eundem differt a cephalalgia, quod hæc acuta, illa vero chronica ſit; hinc quoque hodiernis definitur, capitis dolor pertinax, inveteratus, & difficulter cedens, vehementes habens exacerbationes a levi cauſſa ortas.

Alia adfectionis ſpecies eſt *Carebaria*: vocabulum hocce, ſi originem ejus ſpectes a χαρυ caput & βαρυ grave, deſignat gravedinem, ſeu gravitatem capitis ſæpe cum levi deſipientia conjunctam.

Eſt etiam doloris capitis ſpecies, quæ *Clavus* audit, ſive paſſio in parva capitis parte, ſive doloris ſpecies clavum infixum referens: ejus ſedes communiter eſt ſupra oculum in ſupercilio, & ſenſum doloris producit, ac ſi pars capitis clavo vel terebello perforaretur, hinc etiam originem duxit.

*Clavus hyſtericus*, qui eſt ſpecies cephalalgiæ mulieribus infeſtæ, ubi in quadam ſincipitis parte acutiſſimum dolorem, quaſi a fruſto glaciei impoſito ſentiunt.

Una adhuc ſupereſt doloris ſpecies ſub nomine *Hemicraniæ* auctoribus veniens, galis *migraine* dicta, quando ſcilicet dimidia tantum capitis pars dolet, reliquo hemiſpherio intacto manente; hanc doloris ſpeciem, mihi nuper obſervare contigit in juvene, gonorhæa ſyphilitica laborante, qui, quoties ab aſſumpto mercurio ſalivatio inſtaret, diram hemicraniam conquerebatur, quæ denuo, dum ab ulteriori uſu mercurii abſtineret, & juſſu medici purgans aſſumeret, una cum ſignis inſtantis ſalivationis diſparuit, poſt unam alteramve diem, repetito uſu remedii mercurialis rediens denuo.

Hæc, quantum novi, ſolenniores & uſitatiores dolorum capitis ſunt denominationes.

Sedem dolorum capitis, quod attinet, varii variam ſtatuunt, alii in perioſteo, in meningibus alii, alii alibi eam quærunt; hac tamen ſuper ſe difficulter quid certi ſtatui poſſe credo; nec ingenii mei vires conſque ex-

extendi lubens fateor, quæ ſufficiant ad tot clariſſimorum virorum controverſias diſcriminandas; interim in hoc uti in quovis alio morbo, quem dolor comitatur, nervos adfici ſana phiſiologia docet.

## §. III.

Supereſt nunc, ut de diviſione doloris capitis quædam dicam: is vero dividi ſolet in idiopathicum; & ſimpathicum: ille adeſſe dicitur, dum cauſſa materialis, ſeu materies morbifica eundem cum dolore locum occupat: hic vero, ubi dolor & materies morbifica ſeu cauſſa morbi in diverſis locis hoſpitant, uti cephalalgia, quæ tribuitur ſaburræ in ventriculo hærenti. Alii hunc dolorem fieri dicunt per conſenſum, quibus autem cel. Sauvages Noſol. tom. 2. pag. 48. ſententiam ſuam opponit, quam ſequentibus declarat: *Falſum autem eſt*, ait, *dolores ſympathicos tribuendos eſſe ulli cauſſæ, quæ ſit remota a parte dolente ſeu falſum eſt, ullam cauſſam agere, ubi non eſt: ergo*, concludit, *errant, qui cauſſam cephalalgiæ ſtomachicæ in ſtomacho reponunt: verum quidem eſt, ſæpe fieri, ut emetico præſcripto illa cephalalgia evaneſcat, verum inde non ſequitur, ejus*

*cauſſam fuiſſe in ſtomacho ; dubium eſt, num ſanguis inſpiſſans, & vaſa meningum vel cerebri infarciens ſit incuſandus ; num vero inſpiſſatus fuerit ob plethoram, ob ſaburram, inquirendum reſtat: eſto fuerit inſpiſſatus a ſaburræ ſtomacho in ſanguinis maſſam tranſfuſa, illa cephalalgia optime diſcutietur, & præcavebitur uſu emetici, licet principium proximum hujus referatur ad caput, quo dolor etiam refertur: commotio enim ab emetico facta, poteſt ſanguinem in ipſo capite diſcutere, & ſaburra eliminata futuri dolores ſimul præcaveri poſſunt. Qui itaque morbi juxta quoſdam ſunt ſimpathici, juxta alios diverſa theoria imbutos idiopathici ſunt; arbitraria eſt itaque illa morborum diviſio, & a theoria dependens ſæpius erronea.*

Quid huic celeberrimi ſauvages ſententiæ veri aut falſi ſubſit, dijudicare, neque hujus loci eſt, neque virium mearum ; controverſiarum enim arbitrum agere, tum imbecilitas ingenii mei, & limites propoſiti, tum etiam reverentia erga alios claros, & celeberrimos in arte viros prohibent. Ego vero ejuſdem celeberrimi viri hac in re veſtigia ſecutus, diviſionem juxta varias cauſ-

cauſſas potiſſimum amplexus ſum, utpote viam tutiſſimam, & medicum cum in aliis tum etiam hoc in morbo optime dirigentem.

## §. IV.

Quoniam vero cauſſæ cephalalgiæ adeo multiplices, & ſæpe numero adeo abſtruſæ ſunt, ut exercitatiſſimi medici ſagacitatem in diſquirendo eludant, eas in certas claſſes redigere, memoriæ adjuvandæ cauſæ, quam maxime neceſſarium duxi. Solent autem potiſſimum hærere *primo* in ſanguine bono quidem, ſed quantitate peccante, aut motu quocunque febrili exagitato, vel rarefacto, vel in ſanguine quacunque ratione vitiato. *Secundo* in ſero acrimoniis ſcatente, vel lenteſcente, ſeu pituita. *tertio.* in materia eriſipelatoſa, podagrica, artritica, ſcabioſa &c. retropulſa ad partes internas. *quarto.* in ingeſtis qualitate vel quantitate peccantibus. *Quinto.* in vitiis ſolidorum *Sexto.* in vermibus ſinuum frontalium &c. *Septimo* denique in irritabilitate nimia.

Cujuslibet cauſæ, quousque limites diſſertationi huic propoſiti conceſſerint, actionem examinabo, hinc enim ipſa medendi me-

methodus varia pro varietate cauſſæ clarius inoteſcet.

## §. V.

Sanguis qualitate bonus, ſed quantitate peccans, ſeu plethora creat cephalalgiam, quam propterea ſæpius citatus cel. ſauvages plethoricam adpellat. Cognoſcitur autem ex comunibus plethoræ ſignis tum etiam ex pulſu raro; *Semper enim*, inquit, *obſervavi in gravibus capitis doloribus pulſum rareſcere, nec ſemper facies eſt rubicunda, ut dum plethora alias partes adſicit, ſæpius in gravi cephalalgia paleſcit, gravitas ad frontem eſt notabilis cum difficultate cogitandi, diſtincte ratiocinandi, reminiſcendi.* Cognoſcitur præterea ex ipſa ætate, conditione corporis, vitæ genere: familiaris enim eſt ſanguineis, juvenibus, fæminis, & viris laute paſtis, potu ſpirituoſo abutentibus.

Natura hanc ſpeciem cephalalgiæ præcipue in juvenibus, quorum vaſa laxiora ſunt, & impetui ſanguinis facilius cedunt, ſanare ſolet per hæmorrhagiam narium; ars vero per methodum antiphlogiſticam, ſcilicet per venæ ſectionem, medicamenta attenu-

tenuantia, in'ungendo diætam vegetabilem, refrigerantem, & evitationem reliquarum cauſſarum generandæ plethoræ faventium.

Hujus cephalalgiæ varietates ſunt:

*Cephalalgia Catamenialis:* eaque duplex, una, quæ inſtantem catameniorum fluxum præcedit, hiſque errumpentibus evaneſcit: altera, quæ oritur a totali ſuppreſſione, & emanſione menſtruorum: utraque vero mulieribus periodice & circiter quolibet menſe ſupervenit.

In curatione ſecundæ ſpecici cephalalgiæ catamenialis attendendum erit medico ad ipſam cauſſam ſuppreſſionis menſtruorum, quæ cum varia eſſe poſſit, patet non ſemper iiſdem remediis menſes pellendos eſſe.

*Cephalalgia hemorrhoidalis* altera eſt plethoricæ varietas, & commune hemorhoidariorum ſimptoma, pendens ab ipſo conatu hemorrhoidali; hujus cura univerſim petenda eſt ex curatione hemorrhoidum, quam hic pertractare ſuperfluum duxi, cum nuperrime prodierit diſſertatio de hemorrhoidibus a doct: Reiter edita, & aliud egregium opuſculum germanico idiomate con-

ſcriptum, cui Titulus eſt. Die Hemorrhoiden den Freunden dauerhafter Geſundheit gewidmet. Berlin und Stetin auf Koſten des Publici.

Sequitut porro *Cephalalgia gravidarum*, de qua agens cel. ſauvages ſic ait: *quandoque gravidas vehemens divexat cephalalgia circa frontem & oculos, palpebræ difficulter attolluntur, imo quod pejus ſopor accedit minime levans; huic gravi malo, ex quo pejora metuenda ſunt, illico phlebotomia etiam repetita ſuccurendum eſt Hic morbus; ſi continuat, ſub graviditatis finem magis metuendus eſt. Aorta ſcilicet ab utero compreſſa ſanguis in ſupernis partibus retinetur, inde metuenda appoplexia, eclampſia &c.*

Sed alia adhuc obſervatur in gravidis cephalalgia, ab hac, quam nunc pertractavimus, multum diverſa, cujus, quantum recordor, cel. auctor mentionem nullam facit, illa nimirum, quam gravidæ præter alia ſimptomata uti nauſeam, vomitum, odontalgiam &c primis poſt conceptum diebus experiuntur; hanc a priori ideo diſtinguo, cum diverſam medendi rationem expoſtulet: non enim oritur a ſanguine verſus caput de-
ter-

terminato, uti prior, ſed a ſingulari mutatione nervorum in conceptu prægreſſo a ſemine virili, ut phyſiologi volunt, inducta; hinc non tam venæ ſectionibus aut aliis evacuantibus, quam remediis nervinis, antiſpaſticis, antihiſtericis levabitur.

## §. VI.

Ad cephalalgias, quarum cauſſa hæret in ſanguine, comode referri poſſe credo *Cephalalgiam febrilem* cel. ſauvages, diverſam a cephalalgia febricoſa ejuſdem, de qua inferius agémus. *Illa*, febrilis nempe, *morbus eſt*, inquit, *frequentiſſimus in quocunque febrium ordine, niſi potius ſimptoma adpellare velis; oritur autem ab impetu ſanguinis ſolito majori ad encephalon facto, quo fit, ut preſſio lateralis in vaſa ſanguifera creſcat; ſed cum ratione Aſtheniæ febrilis æger horizontaliter jaceat, impetus cruoris in vaſa capitis major eſt, quam cum ſtamus, ergo duplicem ob cauſſam preſſio lateralis vaſorum capitis major evadit.* Hanc cephclalgiam in febribus acutis cum urina tenui, pellucida phrenitidem, id eſt, delirium portendere aſſerit, maxime ſi æruginoſa vomant ægri, & ſi cum ſurditate eſt

per-

pervigilium, ut docent Prorrhetica; ſi dolor capitis vehemens in hoc caſu ſubito delitescat, ſignum eſt delirium aut ſoporem accedere, quod ſi fiat ſine cauſſa evidenti, ut a criſi, phlebotomia &c. peſſimum eſt.

Curam hujus cephalalgiæ indoles varia febris, cujus ſimptoma fuerit, determinabit.

## §. VII.

Ad primam claſſem cauſſarum porro pertinent omnes illæ, quæ ſanguinem ad caput ita determinant, ut inde plethora topica oriatur, & vaſa encephali nimium distendantur. Huc ſpectat ſanguis orgaſticus, ut in febribus continuis, aut in ſtadio caloris intermitentium &c.

Cauſæ ſanguinem rarefacientes, & plethoram ſpuriam efficientes, uti calor æſtivus in itinerantibus, meſſoribus. De cephalalgia ex hac cauſſa orta doct. Hudeliſt Diſſert. de cephalagia pag. 24. ita habet. *Quæ ab inſolatione æſtivo tempore cephalalgia phrenitidem lethalem aut appoplexiam cito inducit, his ardor frontis a ma-*

*manu tangentis percipiendas, caput vero quaſi inane adparet, oculi lucem fugiunt, ſcintillant, facili motu cientur, ſcotomia oboritur, ſomnus laborem faciens obrepit, celeriterque expergiſcuntur, in iram proni, aſperſu aquæ frigidæ delectantur, juvat vena in fronte ſecta, purgans antiphlogiſticum, emulſio nitroſa, aer frigidus.*

Rarefaciunt quoque ſanguinem exercitium corporis immodicum qualecunque, præcipue æſtuante ſole, uti lucta, ſaltus, curſus, venus, opium, ſpirituoſa, aromatica aſſumpta. Ad caput urgent diurnæ aut nocturnæ meditationes, ſtudia intenſa, curæ, vigiliæ, lucubrationes profundæ, ira vehemens, balnea, ſemicupia nimis calida vel frigida calenti corpori repente adplicata. Omnium harum cauſſarum agendi ratio ex pathologicis facile patet; unde & medendi methodus intelligitur.

Aliæ vero cauſſæ ſanguinem non tam ad caput determinant, quam liberum inde refluxum ejus impediunt. Tales inter animi pathemata præcipue ſunt triſtitia, mæror diuturnus: hæc enim actionem pulmonum ſupprimunt, hinc in diu & valde contriſta-

tis

tis dolor capitis : pulmones tuberculis obſeſſi, pituita craſſa infarcti, a vomica clauſa, ab empiemate, ab aquis in cavo thoracis collectis compreſſi: hinc non infrequens eſt dolor capitis in aſthmaticis, puellis chloroticis, phtyſicis, in quibus congeſtionem ſanguinis in encephalo deſignat facies florida, gennæ roſeæ.

Idem fit in fæminis, quæ formoſitatis putatitiæ cauſſa totum abdomen thoraculis coarctant, quo & reſpiratio, & circulatio ſanguinis per viſcera abdominalia plurimum læditur: in juvenibus, militibusque collaria arcta geſtantibus, ut læte rubentem faciem præſeferant, quo fit ut oculi extrorſum tumentes rubeant, rubeat integra facies, ſæpe etiam ob turgentes ſanguine venas plane liveſcat. Idem obſervatur in illis, qui per plurimam diei partem capite antrorſum inclinato ſcriptitant, quibus certe capite, imo toto corpore erecto, & absque collari ſcribere conveniret.

Dolor capitis ſimili fere ratione vexare ſolet eos, quorum inteſtina fæcibus copioſis, antiquis repleta, vel viſcera abdominalia quacunque ratione obſtructa & infarcta ſunt; inde enim fit, ut ſanguis per has partes inæquabiliter diſpenſatus illuc

ma-

majori copia ruat, ubi minorem invenit reſiſtentiam, ſcilicet ad caput, & vaſis cerebri nimium diſtentis, turgentibus cephalalgiam, cephalæam, fors & alia mala magis periculoſa producat.

Cauſſæ igitur nunc recenſitæ ſua methodo, quam hic uberius pertractare & nimis longum, & ſuperfluum foret auferendæ ſunt, quibus ablatis etiam capitis dolor, tanquam harum effectus tollitur.

## §. VIII.

Nunc ad alias cephalææ ſpecies tranſire juvat, quarum cauſſæ non in abundantia ſanguinis ſeu plethora vel univerſali vel topica, vera vel ſpuria, ſed in ſanguine a ſana ejus indole recedente, vitiato, & varie corrupto deliteſcunt.

Binas præcipue ſpecies cephalææ hic examinabimus, veneream nempe, & ſcorbuticam.

Dolor capitis idio pathicus ſæpius originis eſt venereæ & duplici ratione oritur: primo quatenus miaſma ſyphiliticum per maſſam ſanguinis oberrans per vices quoque

que ad encephalon delatum, ibidem acrimonia ſua nervos velicat: vel quatenus varia vitia interna oſſium cranii, uti nodos, tophos, exoſtoſes, ſpinas, & cariem producit; hinc orta ſanies, & ſpicula oſſea facilem horum dolorum præbent explicatum. Solet vero hæc cephalæa ſyphilitica noctu plerumque exacerbari, fors, quia ægri tales in ſtragulis & plumis copioſis quaſi ſepulti jacent, unde calor ortus humores rarefacit, febriculam excitat, circulum humorum auget: hinc dolor capitis, dolor extremorum lancinans, rheumaticus quaſi, tortura venereorum nocturna dictus, qui in ſurgentibus mane, & in aere libero obambulantibus mitigatur denuo, aut etiam penitus ſilet.

Eodem fere modo res ſeſe habet cum cephalæa ſcorbuticorum, horum enim dolores, rheumaticos fere æmulantes, pariter noctu exaſperantur: unde cautella ſumma opus erit, ne hos dolores nocturnos illico pro ſigno latentis luis accipiat medicus. Venerei ſubin etiam de die eoſdem dolores experiuntur; accedit, quod dolores alii uti podagricorum, artriticorum pariter veſperi & noctu exaſperari ſoleant, perinde ac dolores venereorum, qui ſudoribus verſus auroram obortis, iterum ceſſant, ſequenti

ti nocte redituri denuo. Error hac in re quam maxime practicus a medico incauto commiti poſſet, ſi ex doloribus hiſce nocturnis mox ad præſentiam luis concludens ſcorbutico medicinam faceret antivenercam, cum conſtet a remediis mercurialibus ſcorbutum peſſime exaſperari.

Præterea pleræque febres uti rheumaticæ ejus indolis ſunt, ut una cum ſuis ſimptomatibus veſperi exacerbentur : quæ res iterum confirmat, cephalæam perinde ac aliarum partium dolores veſpertinos ſive nocturnos diverſæ originis eſſe poſſe. Cephalæam nocturnam venereorum ab alia ſæpe non ſine magna difficultate diſtingui, ipſius cel. ſauvages obſervationes docent; clariſſimus enim hic vir, agens de ſignis cephalææ ſyphiliticæ ſequentia adfert, *ea*, inquit, *præterquam quod ſigna ſyphilitidis male curatæ obtinet, & quod noctu, dum æger lectulo incaleſcit, ferociat, nulla criteria propria obtinet : etenim vidi hanc ſpeciem ita catarrhali affinem, ut niſi hydrargyroſi ceſſiſſet, & noctu exacerbaſſet, pro catarrhali eam habuiſſem. Vidi* continuat poro, *hanc ſpeciem a biennio ſævientem, noctu exacerbantem, quam pro rheumatica medicus ordinarius habue-*

*buerat, proindeque phlebotomias repetitas præſcripſerat, juſculaque edulcurantia, ſed in caſſum; æger ſcilicet virus venereum celaverat, ſanguis erat uti in rheumatiſmo gellatina alba, craſſa obductus, cum demum accerſitus confeſſionem virus venerei extorſiſſem, adhibita hydrargyroſi æger convaluit.* tandem adit: *hæc ſpecies neglecta exoſtoſes carieſque inducit.* Sic quoque Balonius aliquoties pertinaces cephalalgias, & hemicranias decocto lignorum ſe curaſſe teſtatur, quæ proinde probabilius a lue venerea ortum duxere.

Ex dictis igitur abunde patet difficultas & neceſſitas fomitem hujus mali rite diſtinguendi, & cognoſcendi, ut ne in caſſum tam ægrum, quam ſe met ipſum torqueat medicus. Ut tamen criterium quoddam habeamus, quo haec duo mala, cephalaea ninirum venerea & ſcorbutica aliquatenus ſaltem diſtingui poſſint, ad hæc attendere oportet: quod venerei mane e lecto ſurgentes ſat commode habeant, agileſque denuo ſint; contravero ſcorbutici hoc tempore licet a doloribus, quibus noctu vexabantur, forſan immunes, languorem quemdam ſingularem, & laſſitudinem membrorum mo-

moleſtam abſque ulla refectione a ſomno prægreſſo experiantur, quæ primo poſt facta quædam exercitia corporis diſparet, quamque pridie, dum decumberent, non ſentiebant.

De cura utriuſque hujus cephalææ non eſt, quod dicam, utpote a tot celeberrimis viris uberrime traditam; eam enim in curatione morbi principalis conſiſtere cuilibet innoteſcit: id ſolum monendum habeo, effectus luis non ſemper tolli, quantumvis lue ipſa ex integro percurata; hæc enim, quamdiu in fluidis hoſpitatur, medellam ſolummodo, & curationem admittit, ubi vero jam in ſolidis vitia produxit, mala inde oriunda non raro ad optima quævis remedia rebelia manent.

Hinc fit, v. g. a topho venereo interno vel exoſtoſi cephalæa oriatur, ſubinde omnia in caſſum tententur, & ægri per diuturnum remediorum antiſyphiliticorum uſum vix non toti ex hauriantur, quin tamen ullum exinde levamen mali percipiant. Nollem tamen hæc ita accipiantur, ac ſi omnes tophi venerei incurabiles eſſent, ſunt omnino curabiles, vidi ipſe curatos, id tantum aſſero, eos non ſemper curari poſſe.

## §. IX.

Alter dolorum capitis, aliorumque hujus partis morbornm fomes hæret in ſero, quod in cavitatibus variis cerebri, vel inter membranas ejus collectum vel mole ſua id opprimit, vel contentis ſpieulis ſalinis, aut acrimoniis variis nervos velicat; id quod cel. frid. Hoffmanus in ejus pathologia generali parte prima, cap. 6to. pag. 99. de morborum, & motuum morboſorum cauſis agens ſequentibus indicavit:: *ſerum impurius*, inquit, *membranas capitis & cerebri lancinans, hemicranias, cephalalgias, & convulſiones parit.* Et profecto ſæpius obſervatoribus practicis ex hac cauſſa viſi ſunt atroces, & diuturni capitis dolores, quos tandem delirium, & ſopor apoplecticus excepit. Ejuſmodi compreſſiones cerebri a ſero in capite accumulato, quas plerunque dolor capitis qnaliſcunque demum præceſſerat, uti & mortes inde ſecutas aliquoties in noſocomio ſanctiſſimæ trinitatis mihi perinde ac aliis videre contigit. Hæ depoſitiones ſeri in diverſis febribus, plerunque vero in putridis non adeo infrequentes ſunt, quas communiter alvus moroſa, & nonniſi enematibus acrioribus ſolicitanda, pulſus celer & parvus, uri-

urina parca, cutis pertinaciter ſicca & im̃porſpirabilis prænuntiant. Dolendum ſane eſt, quod hæ metaſtaſes ſeroſæ ſæpe nulla ratione præcaveri poſſint. Ipſis etiam veſicantibrs, utut a plurimis eo fine adhiberi ſoleant, adeo non impediuntur, ut potius accelerentur; id quod multiplici obſervatione edoctus celeberrimus & expertiſſimus, mihique ad cineres venerandus praxeos clynicæ profeſſor Maximilianus Stoll ad ipſos lectos ægrorum ſæpius coram diſcipulis ſuis conqueſtus eſt: Et ſane a veſicantibus hoc in caſu effectum deſideratum non obtineri, mirum non videbitur, ſi actionem eorum perpendamus: urinam enim, quantumvis ad crebriorem ejus depoſitionem incitare videantur, ſupprimunt, ſupprimunt & alvum, quæ tamen, ſi fluidior, & obſequioſior reddi poſſet, forte metaſtaſes has unice præverteret.

Ejuſmodi metaſtaſes ſeroſæ in hydropicis ſæpe ſubitaneæ mortis cauſſa ſunt. Contingit hoc, quando tumores aliarum partium v. g. abdominis, ſcroti, pedum, in quibus aquæ collectæ ſunt, decreſcunt, aut penitus diſparent. Incipiunt tum conqueri levem dolorem capitis, mox incidunt in ſoporem, ex hoc in appoplexiam,

quæ vitæ & morbo finem imponit: ad hanc metaſtaſim præcavendam optime conducit ſitus ægri erectus, inſeſſio ad ſellas, obambulatio, evitatio ſitus horizontalis vel ſupini: præter reliqua remedia antihydropica etiam ſcarificatio ad maleolos facta ſed exigua, ne ſubità depletio aquarum ægrum ex Keneangea perire faciat: forte hic ſi unquam bonum effectum præſtaret cucupha ex veſicante raſo capiti applicata, ut ſerum ſtagnans vi cantharidùm reſolvente, incidente, & ſtimulante denuo in circulum ageretur.

## §. X.

Huc etiam cephalalgiam catarrhalem referendam puto, quam cel. ſauvages duplicem ſtatuit: unam externam, quæ cutim, ut ait, tantum adficit. quæque ex duplici phenomeno patet: nempe ex cutis capillatæ rubedine, & dolore tactum refugiente, qui etiam capillorum pectinatione exaſperatur.

Altera eſt altior, & capſulam aponevroticam, qua involvitur cranium, afficit; atque ut prior coryza tuſſi, ſternutatione ſe prodit, & maxime ex eo, quod dolor tactu

tu, frictione ſedatur. Hic dolor quandoque eſt ſaevus & pertinax cum tinnitu, ſtrabiſmo, viſu duplicato prout in vicina organa ſerpit fluxio, ac catarrhorum more ad quadraginta dies extenditur.

Curatur juxta eundem celeberrimum virum phlebotomia una vel altera ſi opus fuerit, catharſi, potu theato, diæta mediocri, ſuffitu vario. Cum autem, ait porro, ab æris frigiditate & humiditate procedat morbus, evidens eſt, perſpirationem tegumentis calidis, ſiccis, aere calido, exercitio, potu calido eſſe revocandam, quod raſio capillitii denſioris etiam præſtat. Videtur etiam veſicans huic cephalalgiæ conducere, perinde ac aliis adfectionibus rheumaticis.

## §. XI.

Pituita frequens dolorum capitis, aliorumque hujus partis morborum cauſſa non immerito jam ab ipſis veteribus incuſabatur; unde factum eſſe puto, ut in antiquis diſpenſatoriis tot diverſæ compoſitiones pillularum cephalicarum reperiantur, quarum potiſſima virtus eſt incidens cum ſtimulo, ſeu reſolvens.

Familiaris quoque capitis dolor eſt illis, quibus pulmones tenaci pituita obſeſſi ſunt: uti peripneumonia notha laborantibus; unde cel. ſydenhamus reliquis hujus morbi ſignis etiam dolorem capitis adnumerat. Ex his autem facile colligitur, curam hujus cephalalgiæ conſiſtere in incidentibus; reſolventibus, ſaponaceis, evacuantibus, eccoproticis, qualia ſunt, ſalia media, antimonialia, gumiferulacea &c. hic etiam locum habent errhina, ſialagoga, purgantia, cliſmata acria, univerſim ea, quæ in morbis frigidis & humorum indole pituitoſa indicata ſunt.

## §. XII.

Tertia cauſſarum claſſis continet exanthemata, & acrimonias quaſdem, quæ partes externas occupantes, nunc ad internas retropelluntur. Huc ſpectat eryſipelas, quod externe remediis variis repercutientibus, præcipue ſaturninis tractatum ad interiora recedit, quod ubi caput petit, creat ab innitio diram cephalalgiam, mox in phrenitidem lethalem abituram, vide illuſtriſſimi præſidis liberi Baronis de Störck præcepta medico practica tom. I. pag 307. ubi de eryſipelate ad cerebrum delato agens ſe-

ſequentia adnotat: *dum eryſipelas*, ait, *Subito cerebri petit menynges aut ad ipſum deferatur cerebrum, vehementiſſima in his partibus exoritur inflamatio, intollerabilli hi ægri excruciantur cephalalgia, cui brevi accedit furor, & non raro violentiſſimi ſe adjungunt ſpaſtici ſubſultus, quos plerumque mors ſequitur.* Sæpius vero non tam ad caput, quam ad inteſtina ruit, licet æquali cum periculo, præcipue ſi de illa ſpecie eryſipelatis fuerit, quod buloſum vocant, eo quod brevi ab exortu ſuo bululas gangræneſcentes præſeferat: quodſi contingit, æger mox continuum & intollerabilem abdominis dolorem conqueritur, dolorem adeo atrocem, ut vel leviſſimum attactum refugiat: medicum accedentem a longe horret, & inter ejulatus continuos rogat, ne ſibi abdomen tangat. Hæc atrocia doloris inter inflamationem inteſtinorum eryſipelatoſam, & vulgarem præcipuam fere ponit differentiam; nam vera, & genuina inflamatione inteſtinorum laborantes aliquem ſaltem ferunt attactum; eryſipelate interno correpti plane nullum; quæ res medici attentionem ſummam in facienda prognoſi requirit, ut ne ſimplicem inflamationem adeſſe putans, ſpem futuræ ſalutis ægro & adſtantibus allat, quam paulopoſt triſtis eventus, mors ſcilicet

inopinata fruſtratur ; ejuſmodi cryſipelas enim, prout in externis ita quoque in internis partibus citiſſime in gangrænam vergens, ægrum intra duodecim, ad ſummum viginti quatuor horas neccat, niſi adhuc citius, ſi irritabilor fuerit ob ſæviticm doloris convulſus pereat. Tam repentinæ mortis ex hac cauſſa provenientis ratio conſiſtere videtur in eo, quod partes internæ externis multo delicatiores irritabilioreſque ferendis tantis injuriis, quibus hæ per omnem vitam aſueverunt nullatenus pares ſint. Curam cephalalgiæ ab hac cauſa ortæ, quod attinet, brevitatis gratia ad ejuſdem illuſtriſſimi auctoris tractatum de eryſipelate benevolum lectorem ablego.

## §. XIII.

A materia artritica, podagrica in interioribus reſtitante vel huc ab externis retropulſa diras cephalalgias aliaque mala funeſtiſſima produci ex obſervationibus practicis abunde conſtat. Cauſſa vero ſtaſium internarum hujus materiæ potiſſimum duplex eſt, vera nempe aut ſpuria debilitas; per priorem intelligitur verus virium cordis defectus, quo fit ut cor non ſufficiat propellen-

lendæ huic materiæ morboſæ ... loca conſueta, & minus periculoſa; poſterior autem pendet a nimia molle movendorum, qua cordis vires ſufflaminantur, unde pariter effectus priori ſimilis ſequitur.

Petet hinc ratio medendi in his circumſtantiis, patet quoque non ſemper iiſdem remediis hanc materiam ad articulos revocandam eſſe, patet denique neceſſitas ſumma veram debilitatem a ſpuria rite diſtinguendi. Sic quoque materia ſcabioſa, herpetica externo uſu pinguium & adſtringentium ad interiora retropulſa cephalæas graviſſimas, aliaque triſtiſſima mala, uti cæcitates, epilepſias, amauroſes produci, multiplex experientia docuit. Ab ophtalmia ad interiora capitis ope veſicantium revocata diras hemicranias ortas fuiſſe obſervationes practicorum vetant.

Cura in diverſis hiſce caſibus indicata cuilibet facile innoteſcet, qui cauſſas, earumque agendi rationem perſpectam habuerit; hanc enim uberius & fuſius pertractare tum anguſtia temporis tum limites huic diſſertationi præfixi vetant.

§. XIV.

## XIV.

Ad quartam cauſſarum claſſem retuli ingeſta qualitate aut quantitate peccantia. Huc pertinet cephalalgia ſtomachica Riverii pr. de dolore capitis, quam a ſaburra in primis viis hærente foveri, & per conſenſnm capitis cum ſtomacho fieri ait. Cognoſcitur autem ex ipſis ſignis ſaburræ, uti nauſea, vomituritione, ructibus, cardialgia amarore oris; curam vero hujus ipſe Hypocrates aphor. 17 ſect. 4. indicat his verbis: *ſi ſit cibi faſtidium, cardialgia, oris amaror, & vertiginoſa capitis gravitas emetico opus eſt.* Huic effato Hypocratico ſuam ſententiam ſubjungit cel. ſauvages noſol. tom. 2. claſſ. 7. pag. 5. num. 4. *ſi tamen* inquit, *aliunde vetetur uſus emetici, catartica poſſunt, licet minus tuto uſurpari: utrumque genus remedii præmiſſis præmittendis, uti phlebotomia, abſtimentia, potu diluente adhibeatur. Dicta prius ſimptomata* ait porro: *deſignant inhærentem & latenten in ventriculo ſaburram; ſaburra enim cruda a recenti crapula vel ingluvie orta non ſtipatur oris amarore, & vomitione ſpontanea ſæpe tollitur, ſecus emeticis aut catarticis abigitur; illa ſpecies ſæpe cephalalgia*

*giæ febrili eſt adnexa, ſeu ſtomachica cum febrili ſæpe conjungitur, aſt diverſæ ſunt quoad principium.* Sequitur ergo ex his, ſaburram duplicem diſtingui debere, ſcilicet recentem, & non recentem: illa utpote ab ingluvie orta, & adhuc in ventriculo hoſpitans tutiſſime, niſi quid contraindicaret, vomitu tanquam via breviſſima expellitur: hæc vero non promiſcue emeticum aut catarticum requirit, ſed horum uſum turgor ejus ad ſuperiora vel inferiora ex ſuis ſignis colligendus determinabit.

Cephalalgia ab ingeſtis venenis quibuscunque, quamdiu adhuc in ventriculo hærent, pariter & optime quidem emetico promte exhibito curabitur. Sic quoque a ſecale cornuto dolore capitis laborantes tetano & delirio correpti moriuntur, niſi cito vomitorium, præmiſſa venæ ſectione, ſi exigat, propinetur, Vide Hudeliſt diſſertatio medica de cephalalgia.

## §. XV.

Vitia Solidorum quæcunque intra calvariam enata, quo etiam mala capitis conformatio vel a nativitate vel a vi externa capiti

piti illata ſpectat, dolores capitis chronicos ſæpe immedicabiles procreant Officula, ſpinæ offeæ introrſum verſus cerebrum directæ, exoſtoſes, nodi, tophi, vaſa rigida, indurata, offificata, id quod in ſenibus haud raro contingit, cephalæas atroces, omnemque medellam reſpuentes cauſſant. Inflamationes menyngum non ex integro abſterſæ, aut alii inflamationum olim prægreſſarum exitus, concretiones membranarum, ſuppuratio, effuſio limphæ coagulabilis in membranam ſpuriam coaleſcentis, quo fit, ut cavitate cranii imminuta, cerebrum comprimatur; idem enim in inflamatione capitis interna fieri poteſt, quod in inflamatione aliarum partium, uti pulmonum, inteſtinorum &c. toties factum vidimus in noſocomio practico, ubi hæc pſeudomembrana a transſudante ſero phlogiſtico orta pulmones ita incruſtat, ut niſi repentina ſuffocatio ſequatur, ſaltem eorum actio pro ratione craſſitiei hujus membranæ per totam vitam plus minus læſa maneat. Cephalæa ex hac cauſſa perinde ac aſthma inde oriundum omnis medellæ expers eſt.

Quodſi vero puris, aut ſaniei collectio in cavo cranii adſit, ea ab initio cephalæam per vices recrudeſcentem, tandem vero mole continuo aucta, exitumque nullibi invenientia, conſumendo & corrodendo ſubſtantiam cerebri, & cerebelli læſiónes varias variorum ſenſuum tam in- quam externorum ſyncopes paralyſes diverſarum partium producent, donec mors exoptata tragœdiam claudat. Facile hinc patet, quid ſpei medico & ægro ratione curæ in dictis caſibus ſuperſit, quodſi enim terrebratio prudenter inſtituta malum non auferat, vix eſt, quod ſperes ab alio remedio.

Ad hanc claſſem cauſſarum porro referri poſſunt ictus, vulnera contuſio fractura ſimilesque cauſſæ procatarcticæ, quæ cephalitidem, phrenitidem, eclampſiam, aliosque graviſſimos morbos inducere ſolent, quorum cura in tractatibus chyrurgicis eſt quærenda.

Sic quoque a plicæ polonicæ reſectione, aut materiei retentione fortis capitis dolor ortus cariem inducere ſolet.

§. XVI.

## §. XVI.

Pervenimus nunc ad varias inſectorum ſpecies, uti vermes, cimices, ſcorpiones &, quæ hiſtoriæ medicæ ſcriptores in cavitate cranii ſubin reperta fuiſſe narrant; ſed cum provida natura omnem aditum ad interiora capitis tam ſolicite prohibuerit, merito dubitari poteſt, utrum obſervatores hæc inſecta in cadaveribus mortuorum non potius vidiſſe voluerint, quam reipſa viderint; at certum eſt, ea frequentius inventa fuiſſe in ſinubus diverſis tum hominum, tum animalium, præſertim ovium, quibus certa ſpecies muſcarum inſidiatur eouſque, donec per nares ingreſſa in ſinubus vel oſſibus ſpongioſis ovula ſua deponat, quæ poſtea per calorem corporis, & mucum hic præſentem excluſa, integrum nidum vermium ſiſtunt, qui rodendo, & velicando nervos dictis animalibus ſævos capitis dolores cauſant, quod ex rotatione capitis vertiginoſa concludere licet, quæ eouſque perſiſtit, donec vermes hi ſponte e naribus exeant.

Hiſtoriæ vermium in ſinubus narium nidulantium legi poſſunt apud Fernelium in ejus pathologia cap. 7. apud Rolfincium de capi-

capitis dolore: in Poneti ſepulcreto tom. 1. pag. 67. de eorum prætentia judicare licebit ex dolore capitis roſivo, mordaci in puncto quodam ſupra orbitam cum naſo inflato in corpore alias ſano, ex pruritu, vertigine per vices accedente, ex ſenſatione animalculi reptantis, aut ſeſe moventis. Vermes autem intra calvariam reperti ad rariſſimos caſus pertinere antea dictum eſt, cum nonniſi pauciſſimi caſus extent oſſis ethmoidei erroſi; hi caſus inquam rariſſimi ſunt, illi vero, ubi tabacum ex nimio abuſu per os prius dictum ad cerebrum uſque penetraſſe, illudque deſtruxiſſe legitur, plane omni fide deſtituuntur: hinc illos, qui vermes cimices, ſcorpiones &c. ſe in capite reperiſſe adfirmant, probabilius concretionibus polypoſis horum inſectorum figuram referentibus deceptos credo.

Origo vermium in ſinubus nidulantium explicari facile poteſt per attractionem ovulorum in ære obvolitantium. Idem cotingere fortaſſis poteſt in ſubjectis verminoſis, quibus de nocte vermes ex abdomine aſcendere, & ad ſinus antea dictos per foramina poſtica narium intrare poſſunt, eadem ratione, qua illis ſæpius per os aut per

anum exeunt, quorum eliminatio haut exiguam ponit difficultatem. Bœrhavius narrat quidem hiſtoriam puellæ a ſe curatæ cujus ſinus frontales vermibus ſcatebant, aſſerii ſimul, eamcontinus rodentis & fere moventis beſtiolæ ſenſum percepiſſe.

Aliqui hoc in caſu ſuadent injectiones ex ſolutione cupri factas vide Hudeliſt diſſert med. de Cephalogia pag. 27. forſan & aliæ injectiones ex corporibus acribus compoſitæ convenirent. Alii terrebrationem oſſis frontis inſtituere conſilio certe audaci eum ob deformitatem faciei inde ſequentem, tum ob difficultatem operationis, & ſanationis vulneris, quum jam ipſe Corneſius Celſus, aliique veteres chyrurgi agnoverunt. Interim tamen Cel. ſauvages in caſu fere ſimili terrebrationem ſuaſit, narrans hiſtoriam monialis, quæ bis hæmicraniam ſinus cum febre aucta paſſa fuit: prima vix, ait, hemorrhagia narium, quam medicus ex pulſu noſali prædixerat, eam liberavit; altera vice eadem ſymptomata, idem pulſus, ſed naris ſicca fuit, & nihil ſanguinis ex ea efluxit. febre ſanata, dolor immanis in orbita permanſit: conſultus cum ill. D. Chaptal non dubitavimus, quin ſanguis in ſinu clauſo collectus huic anſam proberet, & trepanum ſuaſimus.

Simi-

Similes dolores etiam a muco ibidem collecto, immo indurato, & in calculos converſo oriri demonſtrant calculi per nares anticas rejecti vide Bonet. ſepulcret. pag. 62. tom. 1. alii per mares porticas idem ibidem pag. 61 inquo caſu acidulas protuiſſe aſſerit Fabr. Hildan. centur. 5. obs. 1.

## §. XVII.

Nimiam irriabilitatem ſiſtematis nervoſi in ultima claſſa cauſſarum dolores capitis foventium poſui: hæc enim hujus adfectionis perinde, ac aliarum innumerabilium frequens eſt ſcaturigo: id vero notandum eſt, irritabilitatem hanc eſſe ſolummodo cauſſam prædiſponentem, quæ perſe non agit, ſed accedente alia cauſſa excitante, unde patet, in morbis ab ea pendentibus primo cauſſas procatarcticas, quæ numero infinitæ ſunt, auferendas e hiſque ablatis primo in prædiſponentem: id eſt in nimiam irritabilitatem agendum eſſe, cauſſæ autem excitantes prout ipſæ diverſæ, fors etiam contrariæ fuerint, ita quoque diverſa & non raro contraria, medella indigent. Cephalgia hypochondriacorum & hyſtericorum huc pertinet, quæ non tam morbum principem, quam ſimtoma morbi hypocho-

pochondriaci & hyſterici conſtituit. Huc pariter ſpectat clavus hyſtericus ſydenhami: cephalalgia gravidarum primis a conceptione diebus orta de qua ſuperius §. V. egimus.

Huc etiam referre placuit cephalalgiam metalicam cl. Doazan Doct. Monſpel. quam figulis maxime familiarem eſſe obſervavit, cujus curam vide in Noſol. method. cel. ſauvages tom. 2. pag. 53.

Dolorem capitis periculoſiſſimum poſt nimiam deperditionem ſanguinis pariter huc refero, uti & cephalalgiam poſt deperditionem nimiam, ſeminis, aut humoris alterius cujuſcunque natam, eo quod poſt ejuſmodi evacuationes irritabilitatem nervorum notabiliter auctam obſervare ſit, quod docent motus convulſivi, ſpaſmi, & ſingultus hemorhagiis gravibus ſupervenientes: adfectiones nervoſæ uti catalepſis, Epilepſia &c. ex abuſu veneris accedentes. Cephalalgiæ ex hac cauſſa ortæ medebitur, quidquid humores deperditos reſtituere, nervos paccare & roborare valet, uti quies, ſomnus cibi eupepti, emulſio camphorata, cortex cum lacte exhibitus &c.

Cephal-

Cephalalgia periodica, ſeu potius febris intermittens quæcunque ſub larva cephalalgiæ ludens, quam ſæpius citatus cel. ſauvages cephalæam febricoſam apelat, hanc claſſem jure merito ingreditur. Exemplum hujusmodi febris larvatæ refert Mortonus in ejus pyretholog. pag. 32. ubi dolorem capitis intollerabilem, certis, ſtatiſque periodis quotidie ut plurimum tecrudeſcentem ſe obſervaſſe ait: aberat autem algor, rigor, calor, & ſudor, qui ſeſe alternatim excipiunt in legitimis intermittentibus; urina vere multum tincta & contentis ſaturata ſpeciem aquæ cum pulvere lateritio mixtæ præſeferebat. Morbum ſæpe in caſſum frequenti phlebotomia etiam e jugulari, epiſpaſticis, cephalicis omnigenis, errhinis maſticatoriis aggreſſus eſt Mortonus, eum vero auxit adhibitis emeticis, catarticis levioribus, chalybeatis, antiſcorbuticis, donec tandem experientia didiciſſet uſu copioſo corticis doloris hujus fomitem penitus poſſe ſubigi.

## §. XVIII.

Ennarratis hucuſque potioribus ſaltem, ut arbitror cephalalgiæ, & cephalææ cauſſis, quæſtio ſupereſt, qui fiat, ut dum cauſſa v. g. top.

g. tophus internus, vel exoſtoſis continuo adſit, dolor capitis tamen per vices ſolum redeat? hujus ratio in eo poſita videtur, quod certis tantum temporibus fiat major congeſtio ſanguinis in capite, & circa ipſum locum, ubi cauſſa hæret: cauſſæ vero, quæ ſanguinem majori copia ad encephalon determinant, ennarabimus §. 7. hoc ergo ratione diſtentis vaſis volumen cerebri, adeoque etiam compreſſio ejus a tophe vel exoſtoſi augetur.

Alia vero ratione res ſe habet cum dolore capitis ſimpathico, cujus cauſſæ patiores ſunt bilis corrupta, ſaburra acida, auſtera, pinguis rancida facta, ventriculum & præcordia gravans, dolor hic plerumque utrumque temporum regionem occupat, ægri lucem non ferunt, ſibique ab adſtantibus caput conſtringi petunt, unde levamen percipiunt, quod vero ſolum in dolore capitis ſimpathico hac ratione obtinetur: prout enim ligatura magis dolet, ita dolor imminuitur, quia ſenſatio major minorem elidit: hic dolor ſimpathicus, inquam, non continuo adeſt, quamtumvis cauſſa ejus nunquam non abſit: ſaburra enim laborantes, dum mane ſurgunt, cephalalgiam conqueruntur, quæ brevi poſt aſſumptum jentaculum minu-

nuitur, vel penitus ceſſat, donec ſequenti die denuo redeat, quod inde fieri intelligitur, quia ſaburra hæc aſſumpto jentaculo quocunque piluta, involuta, aut pro tempore enervata fuit, unde dolot per reliquam diei partem ſilet, dum interim ſaburra per noctem denuo acrifacta, mane recrudeſcat. Eſt hic dolor capitis febrium bilioſarum, & putridarum comes individuus, & temperamentis bilioſis valde familiaris.

## §. XIX.

In prognoſi circa dolorem capitis facienda cautella opus eſt haud exigua, ut ne plus promittamus, quam præſtare poſimus; etenim ſiquis antea quoad omnia ſaniſſimus nunc ob copiam aſſumptorum v. g. vini, aliorumque ſpirituoſorum cephalalgia infeſtatur, tuto promittes eam apta medicatione ſublatum iri: ſed ſi idem ab ignota cauſſa, per longum tempus capitis dolore continuo, aut per vices redeunte divexetur, difficilem curatu morbum merito prædices: tali quoque citra famæ periculum non facile medicinam facies, aut ſi feceris, ſaltem de incerto curæ exitu eum præmonebis.

Dolor capitis pendens ab alio morbo principe, hoc ſublato & ipſe ceſſabit.

Cephalalgia venerea, ſi recens ſit, cauſſam habet ſolum in fluidis, & aptis remediis utcunque cedit; ad idem dolor inveteratus ſolidorum vitio plerumque alitur v. g. topho, carie interna, vel coalitu membranarum nulla ratione auferenda.

Notari hic meretur, dari ſubinde homines morbidos quod ipſum in noſocomio practico obſervare nobis contingit. Quorum adfectio morboſa vix poterat dignoſci, aut ad certam morbi ſpeciem ob ſimptomata vaga & incerta reduci, donec, initiante vere præter opinionem tumor aliquis tophaceus in fronte aut alia parte adparuerit, præſentiam luis indicans, cujus antea nullum veſtigium adparebat, id quodratio medendi poſtmodum adhibita, & ſanatio morbi inde obtenta adhuc magis confirmavit; habet enim lues id cum aliis quibuſdam morbis ſibi proprium, ut tantum certa anni tempeſtate, vere nimirum curam efficacem admittat, quam aliis temporibus, uti autumno, vel hyeme non tam facile ſuſcipit; unde ſequitur, medicum in curandis certis morbis contentum eſſe debere,

ſi

ſi tali anni tempore, quod curationi eorum minus favet, tantum non exaſperentur, aut increſcant: adeo nempe verum eſt, etiam anni tempora ſibi magnam partem in morborum curatione vindicare.

## §. XX.

De cura dolorum capitis, deque remediis quibusdam a variis laudatis quædam adhuc dicenda reſtant, ac primo quidem de venæ ſectione. Hæc vero inſtitui ſolet vel in brachio vel pede, aut vena jugulari, alii autem hujus loco hyrudinem retro aurem, vel ad ipſum locum dolentem adplicant. Cauſſa doloris facile determinabit & neceſſitatem & locum venæ aperiendæ.

2do. Raſio capitis præcipue juvat illos, quorum caput multis, denſiſque capillis obtegitur, & ob continuum uſum pomadæ, cum inſperſo copioſo pulvere cyprio quaſi in paſtam redactæ vix non totum imperſpirabile redditur: hos præter abraſionem capillorum frequens ablutio capitis cum lixivio ſaponato, aut alio quocunque liquido, quod cutem abſtergere, & porros ejus reſerare valet, juvabit.

3o Aqua frigida, glacialis, nix. Perfrictio capitis cum nive, ablutio, vel embrocatio ope aquæ frigidæ inſtituta, aut denique frequens immerſio capitis in aquam frigidam maxime proderit in Cephalalgia hypochondriacorum, hyſtericarum, aut ubi inter membranas externas capitis humores ſtagnant, ut ſic excitando partes in vividiores oſcillationes hic hoſpitans materia in circulum agatur, & repencutiatur: Cautella vero jopus eſt hac in operatione ſi ullibi, dum hæc mota materies metaſtatice poſſet deferri vel ad fauces, & ibidem anginas cauſſare, vel ad pulmones, hepar, aliaque viſcera, morbosque producere in illis partibus peculiares.

4do De Verbena in pertinaciſſimis capitis doloribus mentio fit apud varios auctores, ut apud Petrum Foreſtum & alios: aliqui ſolent ipſam herbam viridem collo ſuſpendere, & relinquere ad ejus exſiccationem, alii aquæ verbenæ unc. VI. ſpirit. vitriol. gutt. 6. aut 7. cochleatim ſumi bono cum effectu jubent.

5to Uſtio cranii inter hæc locum habet, ejus fautores ultra quadraginta numerat magnif. de Haen tom. 6. ration. med.

cap.

cap. 6. cautellæ adhibendæ, & periculum operationis ibidem indicatur.

6to Apophlegmatiſonta: uti majorana, marum, ſalvia, tabacum. Horum actio, dum pulveriſata naribus attrahuntur eſt fibrillas nerveas hic per membranam ſchneiderianam copioſiſſime diſpoſitas irritare, adeo, ut non ſolum mucum illas onerantem ſalivam juxta illas hoſpitantem, ſed & ex remotiſſimis aliis capitis partibus eliciant humores. Huc ſpectant plantæ quædam Cephalicæ dictæ, quo refertur origanum, ſerpillum, thymus, nepeta calamintha montana, ſalvia, majorana, roſmarinus, ruta, flores lavandulæ, roſarum, quæ præterquam quod nervis amica, eos excitent, etiam blando ſuo ſtimulo humores lenteſcentes circumagunt, & par ſpiracula cutis educunt, dum potu aſſumpta fuere.

7mo Arteriotome celebratum eſt remedium, veteribus jam in cephalæa pertinaci magno prætio habitum.

8vo Ligatura arteriæ. Hæc tamen a hodiernis raro aut nunquam adhibetur, magis vero uſitata eſt veterinariis, quam in tibiis equorum plerumque inſtituere ſolent.

lent. Tam arteriotome, quam ligatura arteriæ jurant, quatenus arteria diſciſſa, vel ad parietes oſſium, juxta quos decurrit fortiter adpreſſa coaleſcit, quo via ſanguini ad locum dolentem adpellenti clauditur, unde ſaltem doloris imminutio obtinetur. Cel. Harveius hac methodo aliquoties feliciter uſus eſt.

9no Celebratiſſimum, & valde uſitatum remedium in Cephalæa rebelli eſt ſalivatio mercurialis; ſed mercurius ſuperius dixi, tollit cephalæas venereas, quamdiu vitium adhuc in humoribus hæret, quodſi jam in ſolidis lateat, eas non amplius tam certo tollit. Profuit tamen nonnunquam mercurius etiam in cephalæis non venereis, fortaſſis in illis, quarum cauſſa erat materies ſcrophuloſa, limpha tenax, aut variis acrimoniis infecta; hanc enim pulcherrime attenuat & de corpore eliminat; interim non oportet accedere ad uſum remedii tam generoſi, niſi aliis prius tentatis, conſultis aliis medicis, & conſentiente ægro.

10mo Veſicans capiti raſo applicatum proderit in colluvie aquoſa, ubi & ſetaceum optimi uſus erit. Cortex meſerei in eodem caſu forte veſicanti præferendus eſt

ex

ex eo, quod non tantam excitet ſuppurationem, ſed multo leviorem & ſuperficialem quaſi, tum etiam quod de plaga in plagam ſine incomodo dimoveri queat.

11mo Trepanum, qua operatione humores inter laminas oſſeas, aut inter cranium & menynges, hasve & cerebrum collecti evacuantur, pili, ſpinæ oſſeæ, tophi & calculoſæ concretiones demuntur. Ipſa hac terrebratione in loco dolente inſtituta plerasque cephalæas pertinaces ſe ſuſtuliſſe teſtatur Ludovicus Turcti, narrans caſum hominis, in quo diuturni & atrocis doloris cauſſa nulla patuit; omnibus in caſſum tentatis cranium perforavit, quo facto materia meleæ conſiſtentiæ ex vulnere profluebat & æger priſtinæ ſanitati in integrum reſtitutus erat.

Sic quoque dolores capitis venerei pendentes a vitio organico nonniſi hoc remedio, ſi locus, in quo hærent, conceſſerit, auferri poſſunt.

12mo Emplaſtra ex variis animalium partibus capiti raſo apponunt multi, præcipue ex halecibus, jubendo ægrum decumbere,

bere in loco calido; ſed notum eſt, animalia citiſſime in tali loco putreſcere, quo facto alcalinum per putrefactionem generatum partes ſtimulat. Effectum igitur alium non habent, quam apophlegmatiſonta.

13mo Vis electrica profuit in Cephalalgia anemotropa Georg. Hannaci. Miſcell. Cur. quæ, quoties flat ventus meridianus, calidus, & humidus certos homines conſtater adficit, & accedente vento boreali aut alio quovis evaneſcit: ad eam vero diſponunt quæcunque cerebri vigorem imminuunt, ut ſtudia immodica, curæ lucubrationes diuturnæ.

Quoties flat Auſter apud nos, inquit Cel. Sauvages, electrica vis fere evaneſcit in aere, ut docent obſervationes electricæ, inde fieri concludit, ut tonus cerebri laxetur, ſanguis in eo congeratur, & hæc ſpecies inquit porro per belle ſanatur per electriſationem, quæ diverſis artificiis excitatur.

# THESES.

## I.

Cephalalgiam ſauguineam opium auget, & appoplexiam inducit.

## II.

Ubi venæ ſectio indicatur, opium & veſicans contraindicatur.

## III.

Hemoptoe rariſſime, ſi unquam adſtringentibus curatur.

## IV.

Extractum hyoxiami & ſtramonii ſæpe opio præferendum eſt.

V.

Dantur hæmorrhagine uteri, & pulmonum emetico optime curandæ.

VI.

Anni tempora in curatione morborum magnam ſibi partem vindicare docent obſervationes practicæ.

VII.

Qui fumu carbonum ob frigus nocturnum in cabiculis aſſervatorum ſuffocati creduntur, potius ob defunctum aeris pereunt.

VIII.

Lues venerea in conſortio ſcorbuti difficillime curatur.

IX.

Aer recens & purus eſt optimum remedium antiſcorbuticum.

X.

Nutrientia inphtyſi vera purulenta maxime nocent,